

Karolinerladan

Utvändig restaurering, 2011

Singsjölandet 1:8, Brunflo socken, Östersunds kommun, Jämtlands län

Henrik Ylikoski

RAPPORT – JAMTLI 2015:3
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2015

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Ärende nr MS2006/02204

Foto: Olof Edin, Jamtli, Jerker Jamte, Timmerdraget

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist, Jamtli

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
KARTA	5
HISTORIK/KULTURHISTORISKT VÄRDE	5
BENÄMNING AV BYGGNADSDELAR	6
BYGGNADSBESKRIVNING	7
UPPGIFTER OM KONSTRUKTION	7
SKADOR OCH ÅTGÄRDER	7
<i>Grund:</i>	7
<i>Tak:</i>	8
<i>Stomme:</i>	10
<i>Dörr:</i>	13
GÅRDSMUSEUM	14

Inledning

Länsstyrelsen lämnade 2011-03-29 tillstånd till restaurering av det byggnadsminnesförklarade Karolinerladan, Singsjölandet 1:8, Östersunds kommun, Jämtlands län (Dnr 432-1455-11). En noggrann undersökning av byggnaden genomfördes av Jämtlands läns museum 2007 på uppdrag av Länsstyrelsen (Karolinerladan - byggnadsdokumentation, Jamtli rapport 2007:3). Samma år utförde museet ett åtgärdsförslag till restaurering. Undersökningen visade att tre alternativa taktäckningsmetoder varit möjliga i historisk tid – torvtak, nävertak och brädtak. Åtgärdsförslaget beskriver detaljerna kring genomförandet, men tar inte ställning till vilken taktäckning som är den lämpligaste. I Länsstyrelsens beslut sägs angående alternativa lösningar i förslaget att ”Val av metod skall ske i samråd med hantverkare och antikvarisk sakkunnig.” I ett nytt beslut från Länsstyrelsen 2011-06-09, preciseras att taktäckningen ska vara näver (Dnr 434-1674-11). I samband med arbetena på Karolinerladan gjordes även arbeten på gårdsmuseet intill Karolinerladan.

Arbetet har utförts av Jerker Jamte och Lasse Wagenius, Timmerdraget. Arbetena pågick mellan 3/5-9/8 2011. Slutbesiktning skedde den 25/8 2011, närvarande var Ola Hanneryd, Länsstyrelsen Jämtlands län, Olof Edin, Jamtli, Jerker Jamte och Lasse Wagenius, Timmerdraget.

Antikvarisk medverkan och dokumentation har utförts av Olof Edin, Jamtli. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör uppställningen finns i läns museets arkiv.

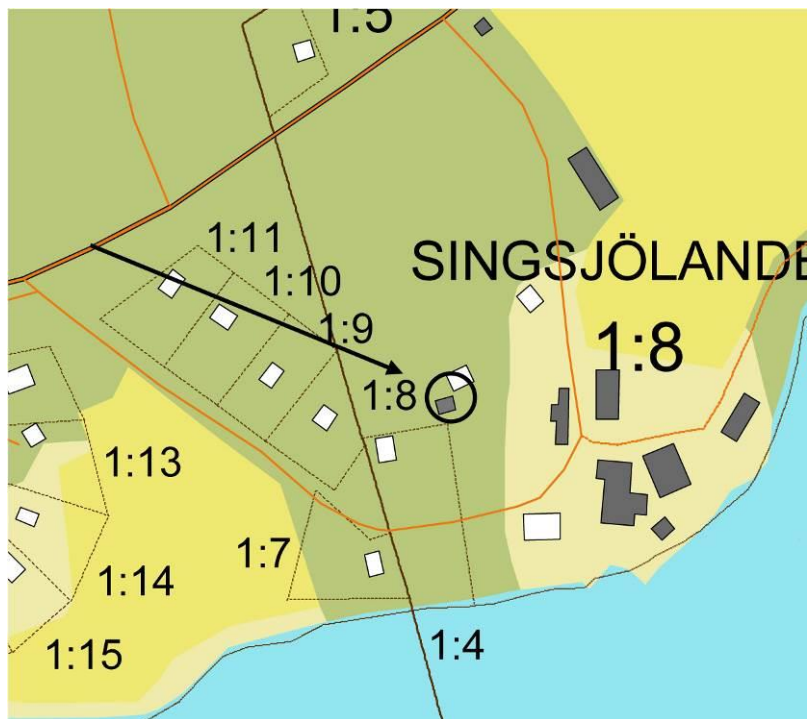
Östersund den 11 februari 2015

Henrik Ylikoski
Antikvarie

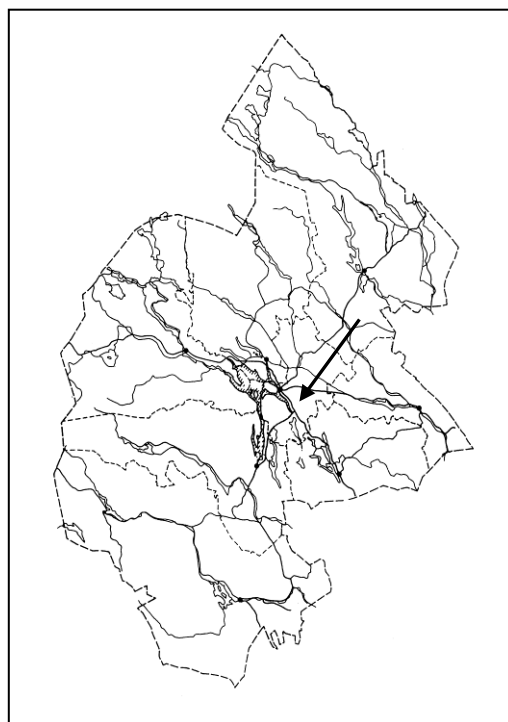
Fastighetsuppgifter m.m.

Objekt	Karolinerladan
Dnr Jamtli	2011/186
Dnr LST	434-1674-11 (432-1455-11)

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Historik/Kulturhistoriskt värde

Den så kallade Karolinerladan i byn Singsjön är belägen på en höjd intill gårdsbebyggelsen på fastigheten Singsjölandet 1:8. Byggnaden, ursprungligen ett härbre, är timrad av rundtimmer som bilats på utsidan och har en lätt utskjutande gavelskulle på ingångsgaveln. Invändigt finns spår som tyder på att byggnaden har haft flera olika funktioner. Byggnaden kallas Karolinerladan till följd av de kulhål som finns på den främre gavelväggen, vilka sägs ha tillkommit i samband med karolinernas fälttåg till Norge 1718.

Byggnaden stod tidigare i byn Sundsjöåsen, men flyttades till den nuvarande platsen i Singsjön i mitten av 1970-talet. Karolinerladan är daterad genom dendrokronologi till 1477-78, vilket gör den till landskapet Jämtlands näst äldsta daterade timmerhus. Byggnaden byggnadsminnesförklarades 2000-07-05. I beslutet motiveras byggnadsminnesförklaringen genom att härbret såsom en medeltida byggnad har ett stort vetenskapligt värde både ur nationellt och internationellt perspektiv. De medeltida husen har ett byggnadshistoriskt värde, då de är sällsynta och utgör viktiga historiska dokument. Dessutom finns en stark lokal tradition kring byggnaden. Byggnaden och dess historia är mer utförligt beskriven i Karolinerladan – Byggnadsdokumentation (Jamtli 2007:3).

Benämning av byggnadsdelar

I följande beskrivning utgår märkningen från vägg A som är vägg med huvudingång. Därefter märks väggarna medsols med B, C och D.

Mellanväggar märks E o s v. Syllstockarna får nummer 1 och på övriga stockar fortsätter numreringen uppåt. Tredje stocken nedifrån på ingångsväggen får alltså beteckningen A3.

Bjälklag numreras med början från bjälke närmast B-vägg vid bjälklag lagt i AC-riktning, vid bjälklag lagda i BD-riktning numreras bjälkar med utgångspunkt i bjälke närmast A-vägg.

Enskilda byggnadsdelar som dörrgåtar mm, märks utifrån ovanstående, d.v.s. till vilken vägg delen tillhör och motsvarande märkning görs i väggen. Vid osäkerhet görs särskild anteckning/uppmätning.

Byggnadsbeskrivning

Uppgifter om konstruktion

Grund: Naturstenar placerade vid hörn och mitt på långvägg.

Antal stockar i långvägg: 12 i **gavelvägg:** 21, vid A-vägg sker loftutskottet mellan stockarna 10 och 11.

Lägsta syllen i: gavelvägg

Röstmoder nr: 13

Timmer, knut/dim/behandling: Rundtimmer av fura, utsidan är bilad medan insidan endast är barkad, stighöjd: $100-101/6 = \text{ca } 16,8 \text{ cm}$ (röste: $95/6 = \text{ca } 15,8 \text{ cm}$), rännknutar.

Byggnadens längdmått: A-vägg: 4,01 m, B-vägg: 4,07 m, C-vägg: 4,07 m, D-vägg: 3,95 m.

Bottenbjälklag: En ås lagd i BD-riktning, golvplank i AC-riktning.

Takkonstruktion (före åtgärd): Mittås och sju sidoåsar/takfall + väggband (fungerar som takås). Sex raftkrokar/takfall av självvuxen gran, hakade i väggband och spikade under två åsar, stoppbräda. Brädtak av cirkelsågade bräder.

Övrigt: Byggnaden är daterad till 1477-78.

Skador och åtgärder

Grund:

Grund av naturstenar placerade vid knutarna och mitt på långväggarna. Flera av stenarna var instabila och hade glidit ur läge.

Genomförd åtgärd:

Justering av höjder och byte och av grundstenar. Golvåsen mitt på BD-vägg, har ersatts med en ny.

Tak:

Bräddtak, som tillkom på 1970-talet, hade kraftiga rötskador. På grund av takläckage var taket tillfälligt täckt av en presenning. Flera av takåsarna hade rötangrepp. Åsarnas översida där taket legat an var angripna av insekter. Sex raftkrokar/takfall hade rötskador av varierande omfattning.

Genomförd åtgärd:

Ås 2 från B-väggen räknat har bytts ut. Både ås 1 och 2 var dåliga. Frågan var om de fortsatt kunde bära raftkrokarna. En kompromiss gjordes. Ås 2 byttes ut då den bär merparten av tyngden, medan ås 1, som uppfattades som mycket gammal, fick vara kvar. Åsarna 1,2 och 3 från D-väggen räknat har bytts ut. De utbytta åsarna renskrapades, märktes upp och ställdes undan inne i Karolinerladan.

Figur 1 D-vägg. Åsarna 1, 2 och 3 (nerifrån räknat) är utbytta. I åsarna 1 och 2 är uthugget för raftkrokarna.

Nya raftkrokar och stopprör har tillverkats och passats in. Mot B-vägg är raftkrokarna 2,3,4,5 och 6 från A-vägg räknat utbytta. Samma sak gäller för raftkrokar mot D-vägg. Två av de gamla raftkrokar-

na har återanvänts. Dessa har placerats närmast A-vägg. De båda stoppbrädorna är kluvna ur samma stock. Stoppbräda mot B-vägg monterades med spräckta sidan in. Stoppbrädan mot D-vägg monterades med spräckta sidan ut.

På åsarna lades ett innertak av klovor. På detta lades sedan näver. Underst över hela takytan ligger ett lager näver på tvären, för att armera och hålla upp mellan klovorna. Mot gavlarna ligger de dessutom uppochner, med vita sidan upp, för att ej leda in vatten på undertaket. Vid takfoten ligger ett lager uppochner av samma anledning. Sedan börjar den egentliga täckningen med tre lager, fibrerna i takfallets riktning och vita sidan ner. För att hålla nävern på plats har klovor lagts ovanpå. Klovorna på det ena takfallet är längre och skjuter över det andra takfallet ovan nock, ett så kallat kamtak.

Figur 2 Klovorna på det ena takfallet är längre och skjuter över det andra takfallet ovan nock, ett så kallat kamtak.

Figur 3 Takfoten vid CD-hörn.

Stomme:

Vägg A

A1 hade en tidigare lagning mot D, som utförts dåligt. A3 hade spruckit isär från gåtspåret närmast AD-hörn och vidare in i stocken.

Genomförd åtgärd:

A1 byttes ut i sin helhet. A3 ha skruvats ihop med hjälp av en gängstång med fastsvetsad platta på ut-sidan och mutter på insidan.

Vägg C

C1 var utbytt relativt nyligen med virke av dålig kvalitet. Stocken var snedsågad undertill mot grundsten vid BC-knut, vilket gav instabilitet. Stocken hade glidit ur väggen. Golvklovornas ändar sticker ut mellan C1 och C2 respektive A1 och A2. Vid A-vägg skyddas de av loftet, men vid C-vägg var de oskyddade, vilket i förlängningen kan leda till rötskador. Röstet bågnade. Röstmodern, C13, hade börjat glida ur väggen på grund av att takåsarnas än-

dar var så anfrätta att de inte fungerar stabiliserande för röstet längre.

Genomförd åtgärd:

C1 byttes ut i sin helhet. C-väggen riktades upp och en följare monterades med tre bultar och brickor. Man använde sig av befintliga hål i väggen för att fästa följaren. En snedställd bräda fästes i C2 som skydd över golvklovnarnas ändar.

Vägg D

D11 hade ytliga mögel- och svampangrepp, ca 1,5 m mot C-vägg, men var frisk i övrigt. D12 hade kraftiga rötskador i överkant, ca 2,5 m mitt på vägg.

Genomförd åtgärd:

D12 ilagades med nytt virke.

Figur 4 C-väggen riktades upp och en följare monterades. En snedställd bräda har fästs i C2 som skydd över golvklovnarnas ändar.

Figur 5 D12 ilagades med nytt virke (lägg märke till urtagen för raftkrokarna).

Figur 6 Karolinerladan med det nya taket på plats.

Dörr:

Dörr saknades innan åtgärd. På äldre bilder går att utläsa att öppningen tidigare täcks av liggande brädor som fällts ned i spår på sidorna.

Genomförd åtgärd:

En ny dörr har konstruerats av rester från en gammal dörr som fanns på gården. Spiken som använts hade fastighetsägaren. Det är mest klippspik samt någon enstaka smidd spik. Dörren sitter med ett trågångjärn. Nya gåtar (eg. svärd) har tillverkats och satts in i de gamla spräckta gåtspåren. En ny tröskel har kommit på plats.

Figur 7 En ny dörr har konstruerats av gammalt virke.

Gårdsmuseum

I samband med arbetena på Karolinerladan, gjordes några mindre restaureringsarbeten på det intilliggande gårdsmuseet.

Grund:

Genomförd åtgärd:

Huset hissades upp och grundstenarna justerades.

Stomme:

Vägg A

Genomförd åtgärd:

Syllen A1 byttes ut i sin helhet.

Vägg B

Genomförd åtgärd:

Syllen B1 byttes ut i sin helhet.

Vägg C

Genomförd åtgärd:

Syllen C1 byttes delvis ut.

Figur 8 Syllen C1 på gårdsmuseet byttes till största del ut (lägg märke till skarven på syllen mellan E och CD-knut).

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2015

ISSN 1654-2045

- 2015:1 Byvallen – Kartering och datering av nyupptäckta fornlämningar
Anders Edvinsson
- 2015:2 Alanäs kyrka – Utvändig restaurering, 2009
Henrik Ylikoski
- 2015:3 Karolinerladan – Utvändig restaurering, 2011
Henrik Ylikoski
- 2015:4 Begravningsplatsen under bogårdsmuren – Teknisk rapport över arkeologisk undersökning i samband med restaurering av bogårdsmuren vid Frösö kyrka
Anna Engman
- 2015:5 Arkeologisk undersökning. Gåsågraven – en vikingatida brandgrav
Anna Engman